

ДІАГНОСТУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ ВИПУСКНИКІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті визначено особливості професійних намірів та професійної спрямованості сучасних старшокласників, їхніх професійних схильностей та рівня розвитку в них окремих професійно важливих якостей, чинників вибору ними професії. Представлено результати діагностики професійного самовизначення випускників загальноосвітніх навчальних закладів.

Ключові слова: спрямованість, професійна спрямованість, професійна ідентичність, діагностика, випускник загальноосвітнього навчального закладу.

Постановка проблеми. Існування проблеми професійного самовизначення пов'язане із протиріччям між системою зовнішніх стимулів, що характеризують практику роботи шкіл, і системою реально діючих мотивів старшокласників.

В умовах підвищення вимог до професіонала – внаслідок складного соціально-економічного становища в нашій країні у даний час та створення конкуренції на ринку праці – різко зростають вимоги до працівника, тому оптимальний вибір професії старшокласниками передбачає врахування його наявних ресурсів, психологічних особливостей особистості. Успішному вирішенню даної проблеми сприятиме підвищення рівня допрофесійної підготовки учнів шкіл, що можна забезпечити, доповнивши психологічну підготовку до освоєння певної професії усвідомленням наявних внутрішніх можливостей щодо її виконання.

Критерієм адекватності вибору професії виступає сукупність показників, які дозволяють оцінити ступінь відповідності внутрішніх можливостей старшокласників вимогам обраної професії. До цих критеріїв відносяться: розуміння вимог, які висуває обрана професія до людини, до стану її здоров'я, розширені знання про майбутню професію, попередня підготовка до обраної професії, знання про споріднені професії, розуміння і адекватне оцінювання своїх внутрішніх особливостей і здібностей.

Важливою умовою успішного професійного самовизначення є повноцінний психічний і особистісний розвиток індивіда, сформованість його мотиваційно-потребової сфери, наявність розвинених інтересів, схильностей і здібностей, достатній рівень самоусвідомлення [5, с. 252]. У зв'язку з цим виникає потреба діагностики певного зрізу особистості під кутом її професійної спрямованості для отримання інформації, на підставі якої є можлива ефективна профорієнтаційна та психолого-педагогічна взаємодія в напрямку здійснення адекватного професійного самовизначення.

До найважливіших індивідуально-психологічних особливостей, що впливають на успішність професійної діяльності, належать задатки, схильності і здібності. Крім цього, для забезпечення успішності трудової діяльності необхідна відповідна мотивація, яка повинна бути підкріплена наявністю інтересів, пов'язаних з роботою в обраній сфері. Індивідуально-психологічні якості становлять ядро особистості, виявляються в діяльності і визначають її ефективність. Тому діагностика виявлення схильностей до різних типів професій дає змогу прогнозувати успішність майбутньої професійної діяльності за обраною професією.

Метою дослідження є визначення особливостей професійних намірів та професійної спрямованості сучасних старшокласників, їхніх професійних схильностей та рівня розвитку в них окремих професійно важливих якостей, чинників вибору ними професії.

Результати теоретичного аналізу У сучасній психології самовизначення в загальному розумінні трактується як процес активного пошуку й усвідомлення особистістю свого місця у системі суспільних відносин, з'ясування сенсу свого

життя на основі певної особистої системи ціннісних орієнтацій. Саме таке розуміння процесу життєвого і професійного самовизначення знаходимо у працях К. Абульханової-Славської, Л. Виготського, Є. Клімова, Г. Костюка, А. Массанова, С. Максименка, Н. Пряжнікова, В. Рибалки, С. Рубінштейна, А. Фурмана та інших дослідників.

На основі теоретичного аналізу поняття "професійне самовизначення" ми трактуємо його як усвідомлення особистістю себе як суб'єкта конкретної професійної діяльності, що передбачає самооцінку людиною власних індивідуально-психологічних якостей і співставлення своїх можливостей з психологічними вимогами професії до фахівця; усвідомлення своєї ролі в системі соціальних відносин і своєї відповідальності за успішне виконання діяльності та реалізацію своїх здібностей; саморегуляцію поведінки, спрямованої на досягнення поставленої мети.

Методика та процедура дослідження. Діагностування професійного самовизначення випускників загальноосвітніх навчальних закладів передбачало проведення емпіричного дослідження. У дослідженнях взяли участь 63 старшокласника 11-х класів середніх загальноосвітніх шкіл № 63 і № 45 Подільського району м. Києва.

Методика дослідження передбачала: по-перше: анкетування професійних намірів учнів (за Н. Побірченко); по-друге: опитування учнів щодо схильностей до різних типів професій у відповідності зі класифікацією типів професій Є. Клімова (диференційно-діагностичний опитувальник (ДДО)), як методика діагностики професійного напрямку; по-третє: опитування для виявлення статусів професійної ідентичності (за А. Азбель [4]) для виявлення, на якій стадії професійної ідентичності знаходиться старшокласник. З'ясування цих питань дало змогу більш докладно розглянути психологічні особливості випускників загальноосвітніх середніх шкіл.

Отримані результати та їх аналіз. Як показали отримані у ході проведеного анкетування результати, у старших класах майбутню професію обрали або зупинились на декількох варіантах 78 % досліджуваних учнів шкіл. 36 % досліджуваних обрали професії з професій типу "людина-людина"; 21 % – типу "людина-знакова система"; 13 % – типу "людина-художній образ", 5 % – типу "людина-природа"; і 3 % – типу "людина-техніка". За станом на квітень-травень 22 % опитуваних старшокласників з майбутньою професією не визначились.

Розподіл вибору професії відрізняється за статтю. Жінки, здебільшого обирають професії типу "людина-людина" і "людина-художній образ", а чоловіки – професії тип у "людина-людина" і "людина-знакова система".

При цьому, тільки 10 % досліджуваних старшокласників вказують, що свою професію вони обрали винятково самі, 35 % – що зробили це за порадою батьків, на 6 % справили найбільший вплив при виборі професії робітники виробництва, і ще 18 % – за порадою друзів та ін. 17 % не змогли дати відповідь на це питання. Така ситуація викликає деяку стурбованість, з наступних причин. По-перше, не відомо, якими критеріями користуються учні при виборі професії; а також батьки, коли радять дітям обрати ту чи

іншу професію. Крім цього, викликає занепокоєння той факт, що вчителі – на думку старшокласників – недостатньо впливають на вибір ними професії.

Також трохи більше половини досліджуваних (59 %) зазначили, що дуже бажають мати саме цю професію, і 41 %, що особливого значення це для них не має і можуть ще змінити свій вибір. Це свідчить про те, що професійні наміри випускників нестійкі.

59 % мали бесіду про обрану професію з батьками, 14 % – з товаришами; 9 % – зі старшими товаришами, що мають цю професію, 6 % – з вчителями і 12 % – не з ким не мали бесіди про обрану професію. Як видно з цих даних, згода з батьками у більшості випадків наявна. Вочевидь, вона є необхідною, оскільки учні повністю залежні від батьків і змушені рахуватися, у першу чергу, з їхньою думкою (а також орієнтуються передусім на їхній життєвий досвід). Вчителі та шкільні психологи, на думку старшокласників, недостатньо часу приділяли розгляду цього питання.

Якщо конче потрібна зміна вибору, необхідно передбачити інші, альтернативні. На питання про те, чи знаєте ви що до обраної вами професії є близькі, споріднені з нею, якими ви могли б оволодіти, "так" відповіли 30,0 % опитуваних, "ні" – 70,0 %. На запитання "Чи знаєте ви, де можна отримати підготовку до обраної професії?", "так" відповіли 76 % старшокласників, "ні" – 24 %. Тобто обізнаність одинадцятикласників у даному питанні все ж недостатня. Щодо ознайомлення з вимогами, які висуває до них обрана професія, відповіді були такими: необхідні загальні якості особистості – 35 %; необхідні спеціальні якості особистості – 46 %; не можуть відповісти – 19 %.

На запитання: "Чи обізнані старшокласники з вимогами, які висуває обрана професія до здоров'я людини?" "так" відповіли 14 %; "ні" – 86 %. Очевидно, така обізнаність є недостатньою. Про можливі обмеження у виборі професії з огляду на наявний стан здоров'я знають учні шкіль задумуються над цим дуже рідко, та й то лише у випадках, якщо вони мають важкі хронічні захворювання. Щодо оцінки своєї професійної придатності за станом здоров'я, то її знають 14 %; не знають 86 %. Необхідно відзначити, що подібні дані отримано не тому, що стан здоров'я у всіх учнів добрий і відмінний. Ці результати обумовлені, передусім, специфікою вибору професій молоді в місті і тим, що молодь уникає обрання професій, що вимагають великих затрат зусиль, оскільки вважає їх неprestижними.

Відповіді на питання: "якими ви уявляєте умови праці обраної вами професії", можуть тільки 13 %, коли ж не мають відповіді на це питання 87 %. Що стосується знайомства з різними видами професій під час навчання у школі, то тільки 27 % учнів відповіли, що за останній рік були на зустрічах з представниками різних професій; тільки 24 % відвідували екскурсії на виробництво. Можливістю більш дізнатися про професію, розпитавши представника виробництва скористались 9 % учнів, 91 % від такої можливості відмовились. Це свідчить про те, що у випускників недостатньо сформоване розуміння про необхідність всебічних знань про професії для формування свідомого вибору. Проведене опитування щодо обізнаності випускниками про обрану професію та необхідні особисті чинники людини задля праці за обраною спеціальністю випускниками шкіл не є достатнім і потребує більшої уваги з боку педагогів і шкільних психологів. Важливим питанням для профорієнтаційної роботи в школі залишається питання навчання учнів всебічно дізнаватися про майбутню професію і розуміти етапи і складати професійний план майбутньої професії. Схема опису професії має скла-

датися з: соціально-економічних факторів (коротка історія професії, роль у системі народного господарства, зведення про підготовку кадрів, перспективах просування, заробітній платі, престижності професії); виробничо-технічних (дані про технологічний процес, об'єкт, знаряддя праці, робоче місце, організацію праці); санітарно-гігієнічних (інформація про кліматичні умови, режим і ритм праці, медичні протипоказання); психофізичних факторів (вимоги професії до особливостей психічних процесів і властивостей особистості).

Щоб підготувати себе до обраної професії, необхідно працювати над розвитком системних знань, умінь та навичок, необхідних для даної професії вважають 46 % учнів; 30 % учнів виховують в собі загальні позитивні якості (працелюбність, самостійність у праці, наполегливість тощо) за для успішної роботи; 24 % старшокласників вважають необхідним розвивати спеціальні якості, необхідні для обраної професії.

На думку випускників, щоб бути хорошим фахівцем необхідно закінчити вищий навчальний заклад (52 %); необхідно випробувати себе в професії вважають 35 %; працювати на виробництві і закінчити коледж – по 5 %; не змогли визначитись 3 % опитуваних. Отже, як бачимо, професійне самовизначення особистості підпорядковане глибинним психологічним процесам і опосередковане індивідуальними рисами особистості.

Важливим питанням є мотиви вибору професії. Для більшості випускників важливо, щоб їх майбутня робота була цікава та змістовна ("так" відповіли 57 %) та відповідала їх можливостям (40 %). 17 % орієнтуються при виборі професії на її престижність. Для треті опитуваних провідне місце займає при виборі професії хороша зарплата (35 %) та принести користь суспільству (28 %).

Дещо інакше виглядає цей розподіл з урахуванням статі респондентів. Так, для осіб чоловічої статі на перших місцях наступні групи мотивів: матеріальні мотиви (39 %), робота має відповідати їх можливостям (39 %) та цікава та змістовна робота (39 %). Всі інші групи мотивів користуються серед осіб чоловічої статі значно меншим попитом. Найнепопулярнішим серед чоловіків є мотиви принести користь суспільству.

Для респондентів жіночої статі на першому місці з великим відривом все ті ж мотиви мати цікаву та змістовну роботу (63 %). Зате на другому місці – щоб робота відповідала можливостям (41 %). Далі йдуть з однаковою кількістю відсотків (31 %): принести користь суспільству і хороша зарплата. В кінці цього переліку – мотиви престижу (9 %).

Отримані результати дають підстави зробити висновки про те, що домінуючими при виборі професії серед респондентів, незалежно від статі, є мотиви отримати цікаву та змістовну роботу. Як виявилось, для чоловіків не менш важливими є матеріальні мотиви та відповідність можливостям, коли для жінок матеріальні мотиви не настільки значущі. Це свідчить про те, що підхід до вибору професії у осіб одного віку змінюється залежно від статі.

У наступному блоці анкетування школярів ставились питання щодо розуміння учнями своїх можливостей і здібностей. За для свідомого та адекватного вибору професії людина має розуміти і мати змогу оцінити наявність у себе певних здібностей і можливостей та співставити їх з вимогами професій.

Учням було запропоновано відповісти на ряд питань що стосуються їх самих безпосередньо, їх інтересів, схильностей і психологічних особливостей. У результаті дослідження виявилась закономірність: достатньо легко учням було відповісти на питання про те, як їм краще працювати (індивідуально – 25 %, з товаришами –

48 %, в групі – 22 %) – 97 % визначились з цим питанням і дали відповідь. А що стосується до більш глибокого розуміння своїх можливостей, то 19% не змогли визначитись ким вони би хотіли бути в професії виконавцем або організатором (35 % – виконавцем і 46 % – організатором). Найбільшу складність у випускників визвало питання якою галуззю знань та вмінь ви захоплюєтесь? Своєї схильності не змогли оцінити 29 % учнів. 22 % досліджуваних визначили свої схильності до творчих професій з професій типу "людина-художній образ"; 14 % – типу "людина-знакова система"; 16 % – типу "людина-людина", 14 % – типу "людина-техніка"; 5 % – типу "людина-природа".

На наступному етапі дослідження для визначення схильностей до тих чи інших типів професій був використаний опитувальник Є. Клімова. Всього визначалось 5 типів схильностей: 1 – "людина-природа", 2 – "людина-техніка", 3 – "людина-людина", 4 – "людина-знак", 5 – "людина-художній образ". Для всіх респондентів, без врахування статі, отримано наступний розподіл інтересів за сферами. Згідно з результатами опитування за ДДО, найбільшу схильність досліджувані старшокласники продемонстрували до професій типу "людина-людина" (36 %) та "людина-художній образ" (30 %). Порівняно меншу (16 % та 13 %) – до професій типу "людина-знак" і "людина-техніка". І значно нижчу схильність досліджувані виявили до професій типу "людина-природа" (5 %). Розподіл інтересів суттєво відрізняється з врахуванням статі респондентів. Чоловічі схильності – до техніки, науки та людей – все ще перебувають на провідних позиціях, але поступово здають їх, що пов'язано з сучасним перерозподілом ринку праці. Суттєві відмінності показників у залежності від статі респондентів дозволяють зробити висновок про необхідність диференціації у підході до вирішення завдань профорієнтаційної роботи в школах. Жінки більш схильні до творчого типу професій та типу "людина-людина" і зовсім не виявилось схильних до технічних професій.

Наступним етапом дослідження є визначення професійної ідентичності учня і порівняння його з схильностями (згідно ДДО Клімова) та результатами власних уявлень про обрану майбутню професію. Визначити, наскільки свідомо або несвідомо є професійне самовизначення випускників загальноосвітніх навчальних закладів. Згідно з опитувальником професійної ідентичності, випробувані, максимальна кількість балів у яких с невизначеним статусом професійної ідентичності, не мають міцних професійних цілей і планів і при цьому не намагаються їх сформувати. Невизначений статус професійної ідентичності не виявився в жодного з опитуваних. Нав'язана професійна ідентичність була виявлена у 3% опитуваних. Це учні, які обрали свій професійний шлях, але не шляхом самостійних роздумів, а прислухавшись до думки авторитетів: батьків або друзів. На якийсь час це, як правило, забезпечує комфортний стан, дозволяючи уникнути переживань з приводу власного майбутнього. Але немає ніякої гарантії, що обрана таким шляхом професія відповідатиме інтересам і здібностям самої людини. Тому такий вибір надалі цілком може привести до розчарування.

53 % опитуваних мають кризу вибору. Вони мають альтернативні варіанти подальшого професійного розвитку та активно намагаються вийти з цього стану, прийнявши осмислене рішення про своє майбутнє. Вони усвідомлюють проблему вибору професії і знаходяться в процесі її рішення, але найбільш відповідний варіант ще не визначений.

У 45 % опитуваних старшокласників сформована професійна ідентичність. Ці юнаки та дівчата характеризуються тим, що вони готові вчинити свідомий вибір подальшого професійного розвитку або вже його зробили. У них присутня впевненість у правильності прийнятого рішення про їх професійному майбутньому. Цим статусом володіють ті юнаки та дівчата, які пройшли через "кризу вибору" і самостійно сформували систему знань про себе, про професійні цінності і життєві переконання. Вони готові зробити або зробили свідомий вибір.

У результаті порівняння схильностей учнів з обраною ними професією та статусом професійної ідентичності "сформована" виявилось, що 35 % випускників загальноосвітніх шкіл здійснили свідомий вибір майбутньої професії згідно з своїми здібностями, схильностями і психологічними особливостями.

Данні, що наведені у даному дослідженні є корисними для шкільних психологів та працівників соціальних служб та служб зайнятості, для використання їх у профорієнтаційній роботі зі старшокласниками.

Висновки. У ході емпіричного дослідження було доведено, що показники професійного самовизначення учнів старших класів загалом недостатньо сформовані. Це відкриває великі можливості для покращення роботи в цьому напрямі. Така ситуація потребує в подальшому відповідного налагодження профорієнтаційної роботи, отримані дані дають змогу для визначення її пріоритетних напрямів: розкриття особистісних якостей, схильностей, професійних здібностей для глибокого самоаналізу; формування всебічних знань про професії; розробки та здійснення активних корекційно-розвивальних заходів, які сприятимуть усвідомленню життєвих цілей, внутрішніх мотивів вибору професії, формуванню образу себе як представника своєї майбутньої професії, необхідних особистісних якостей, компетенцій тощо.

Профорієнтаційна робота потребує суттєвих змін щодо індивідуалізації і диференціації підходів. Зокрема, виявлено статеві особливості професійного самовизначення. Підхід до вибору професії в осіб одного віку змінюється залежно від статі. Специфіка вікових особливостей старшокласників підтверджує необхідність застосування саме особистісного підходу до розвитку їхніх потенційних професійно важливих якостей. Оптимізація професійного самовизначення на ранніх етапах полягає у спрямуванні особистості на самостійний, свідомий вибір професії, який повинен здійснюватися в результаті аналізу своїх внутрішніх ресурсів, зокрема своїх здібностей, потреб, мотивів, життєвих цілей та співвідношення їх з вимогами та можливостями обраної професії.

Емпірично доведено, що обізнаність старшокласниками щодо професій не є сформованою і достатньою для свідомого вибору майбутньої професії.

Отже, потрібен пошук дієвих і адекватних психолого-педагогічних програм, що включають психологічну підтримку суб'єкта в період професійного самовизначення, здатних забезпечити правильний вибір професії та успішність професійної діяльності в майбутньому.

Список використаних джерел

1. Абрамова Г. С. Возрастная психология / Г. С. Абрамова. – Екатеринбург : Деловая книга, 2002. – 704 с.
2. Абульханова-Славская К. А. Жизненные перспективы личности / К. А. Абульханова-Славская // Психология личности и образ жизни. – М. : Наука, 1987. – С. 137-144.
3. Головаха Е. И. Жизненная перспектива и профессиональное самоопределение молодежи / Е. И. Головаха. – К. : Наукова думка, 1988. – 144 с.
4. Грецов А. Г. Узнай себя. Психологические тесты для подростков / А. Г. Грецов, А. А. Азбель. – СПб. : Питер, 2006. – С. 143-155.
5. Климов Е. А. Психология профессионала: избранные психологические труды / Е. А. Климов. – Воронеж : НПО Модек, 1996. – 400 с.
6. Рабочая книга школьного психолога / Под ред. И. В. Дубровиной. – М. : Просвещение, 1991. – 303 с.

Надійшла до редколегії 16.10.14

Н. Купина

ДИАГНОСТИКА ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО САМООПРЕДЕЛЕНИЯ ВЫПУСКНИКОВ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ

В статье определены особенности профессиональных намерений и профессиональной направленности современных старшеклассников, их профессиональных склонностей и уровня развития в них отдельных профессионально важных качеств, факторов выбора ими профессии. Представлены результаты диагностики профессионального самоопределения выпускников общеобразовательных учебных заведений.

Ключевые слова: направленность, профессиональная направленность, профессиональная идентичность, диагностика, выпускник общеобразовательного учебного заведения.

N. Kupina

DIAGNOSTICS OF PROFESSIONAL SELF-DETERMINATION OF EDUCATIONAL INSTITUTIONS GRADUATES

In the article we defined the features of professional intentions and professional orientation of contemporary high school students, their professional aptitudes and level of development of some professionally important qualities factors of their choice of profession. We presented the results of professional self-diagnosis of secondary schools.

Key words: orientation, professional orientation, professional identity, diagnosis, graduate educational institution.

УДК 159.923

Г. Лаптєва, асп.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ДУХОВНО-ОСОБИСТИСНИЙ ПІДХІД В ДОСЛІДЖЕННІ ДУХОВНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ В УМОВАХ ОСВІТНЬОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ

Стаття присвячена аналізу сучасного духовно-особистісного підходу у психологічній науці. Увага приділяється розкриттю даного підходу у психології духовності та з подальшим його застосуванням у дослідженні проблеми духовної самореалізації майбутніх психологів в умовах освітньої соціалізації. Під духовно-особистісним підходом розглядається сукупність концептуальних уявлень, принципів, моделей і методів, які в свою чергу сприяють більш об'єктивному розумінню особистості студента у процесі розкриття духовного потенціалу. Вікові особливості роблять студентство особливо чутливим періодом до формування спрямованості особистості майбутнього професіонала, особливо духовно спрямованої діяльності. Розглядається важливість організованості підготовки майбутніх фахівців у ВНЗ, значною мірою залежить, якої спрямованості набуде мотиваційно-ціннісне наповнення їхньої духовної та професійної діяльності в майбутньому.

Ключові слова: духовно-особистісний підхід, духовна самореалізація, духовний потенціал, майбутні психологи.

Постановка проблеми. Сучасні психологічні дослідження майбутнього психолога повинні вийти за його межі, проте не тільки у сферу матеріального, соціального, культурного, а й у духовну сферу, яка тісно пов'язана зі сферою реального життя молодого професіонала.

Проблема дослідження внутрішнього духовного світу особистості сьогодні є актуальною як інколи. Для психологів така актуальність полягає в намаганні включити духовність в наукове поле дослідження психологічної науки. Сучасні дослідження свідчать про багатогранність феномену духовності і у зв'язку з цим з високою проблематичністю його дослідження в рамках психології. Проте у своєму дослідженні ми намагаємося розкрити такий складний психологічний феномен як духовна самореалізація майбутнього психолога.

В умовах постійно мінливого сучасного життя успішність особистості визначається необхідністю застосовувати духовний потенціал в реальних життєвих ситуаціях, заглиблюватися у свій внутрішній світ для реалізації своїх життєвих цілей та на благо інших людей, духовно реалізуючись.

Навчання у ВНЗ є важливим етапом соціалізації студента-психолога, який глибоко пов'язаний із процесами духовного саморозвитку особистості, духовної самореалізації. Реалізація ідей духовної парадигми наштовхує нас до переосмислення цілей сучасної освіти та висуванню на перший план цінності духовної самореалізації особистості майбутнього фахівця.

Духовна самореалізація особистості є органічно притаманною будь-якій людині. Вона наділяється всезагальним і обов'язковим процесом життя особистості. Кожна людина хоче, і може вдосконалювати свій духовний потенціал.

Проте для більш ґрунтовнішого, науково-методологічного розгляду даного феномену у психологічній науці варто розглянути духовно-особистісний підхід на який ми опираємося у своєму дослідженні.

Мета дослідження. Аналіз сучасного духовно-особистісного підходу при дослідженні духовної самореалізації майбутніх психологів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема духовної самореалізації займає важливе місце в системі наук про людину, проте статус психологічної вона здобула порівняно недавно. Особливе місце в процесі фахової підготовки належить духовній самореалізації майбутніх психологів.

Зокрема дослідженням проблеми самореалізації та духовної самореалізації особистості розглядають такі науковці як Г. О. Балл, І. Д. Бех, Ж. В. Воронцова, В. А. Гулаловська, Д. О. Леонтьєв, О. В. Коломієць, Л. О. Коростильова, С. І. Кудінов, О. В. Кулешова, С. Д. Максименко, Г. О. Нестеренко, Е. О. Помиткін, О. О. Прядкіна, М. А. Садова, А. А. Скрипкін, К. М. Фоменко та ін.

Вагомий внесок у розробку проблеми створення психологічної структури особистості здійснили В. М. Бехтерев, Л. С. Виготський, В. В. Зеньковський, Г. С. Костюк, О. Ш. Кульчицький, О. Ф. Лазурський, О. М. Леонтьєв, Ф. Лерш, В. Ф. Моргун, К. К. Платонов, В. А. Роменець, С. Л. Рубінштейн та ін.

Для розкриття поняття духовної самореалізації нам важливо опертися на методологію психології. Все це потребує розгляду основних підходів для вивчення її предмету, аналізу важливого для нашого дослідження сучасного психологічного духовно-особистісного підходу.

Результати теоретичного дослідження. Відомий український науковець в царині психології духовності М. В. Савчин зазначає, що "без урахування духовного неможливо зрозуміти людину в повен зріст та охопити її буттєвість у всій повноті. Важливо сказати, що у вивченні духовної сфери спостерігаються такі методологічні настанови у вивченні особистості: розгляд духовного у цілісній природі людини, у його взаємодії з душею і тілом. Цей підхід доповнюється ідеєю синергетизму – настановою єдності, монізму і зовнішньої детермінації